

YOSH SPORTCHILARNI TARBIYALASH VA HUQUQIY HIMOYA QILISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO

Raxmonov A.A.

O'zPFITI Qoraqalpog'iston filiali mustaqil izlanuvchisi

Tayanch soʻzlar: akademik litseylar, sportchilar, tarbiyalash, pedagogik, mexanizm, yosh sportchilar, huquqiy himoya, integratsiya, oʻquv dasturlari, rivojlanish.

Ключевые слова: академические лицеи, спортсмены, образование, педагогика, механизм, юные спортсмены, правовая защита, интеграция, образовательные программы, развитие.

Key words: academic lyceums, athletes, education, pedagogy, mechanism, young athletes, legal protection, integration, educational programs, development.

Kirish. Zamonaviy jamiyatda yosh sportchilarga sportda ham, taʼlimda ham talablar tobora ortib bormoqda. Taʼlimga yaxlit yondashuv har bir sportchining oʻziga xos ehtiyojlari va qobiliyatini hisobga oladigan, oʻqish va mashgʻulotlarning uygʻun kombinatsiyasini taʼminlaydigan innovatsion usuldir. Akademik litseylar iqtidorli yosh sportchilarni tarbiyalash markazi sifatida boʻlajak chempionlarni shakllantirishda muhim oʻrin tutadi. Pedagogik mexanizm va huquqiy himoyaning samarali tizimi yosh avlodning nafaqat jismoniy, balki psixologik va huquqiy barkamolligini ham taʼminlashning asosiy omiliga aylanadi.

Oʻzbekiston Respublikasining qonuni yoshlarga oid davlat siyosati toʻgʻrisidagi dasturlarida jismoniy tarbiya va sport boʻyicha organlarning yoshlarga oid davlat siyosati sohasidagi vakolatlari, hududiy va boshqa dasturlar yoshlarni ijtimoiy qoʻllab-quvvatlash, yosh fuqarolarning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy hamda madaniy huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish va roʻyobga chiqarishni taʼminlaydigan zarur shart-sharoitlarni yaratish, jamiyat hayotida ularning oʻrni va faolligini oshirish, sogʻlom va barkamol yosh avlodni tarbiyalash hamda milliy va boshqa sport turlari boʻyicha musobaqalar oʻtkazilishini tashkil etadi; yoshlar

o'rtasida jismoniy tarbiya va sportni rivojlantirish, sog'lom turmush tarzini shakllantirishga bo'lgan intilishni va sportga qiziqishni rag'batlantirish bo'yicha chora-tadbirlarni to'g'risida .

Yosh sportchilarni tayyorlashda akademik litseylarning o'rni bilan birga intensiv sport mashg'ulotlari uchun o'ziga xos sharoit yaratadi. Biroq, yosh sportchilarning rivojlanishida to'liq uyg'unlikka erishish uchun pedagogik mexanizm va huquqiy himoya sohasida qo'shimcha harakatlar talab etiladi.

Akademik litseylarda pedagogik mexanizmni takomillashtirish qo'ydagilar.

Ta'limga integratsiyalashgan yondashuv har bir sportchining xususiyatlarini hisobga oladigan, o'quv va sport yutuqlari o'rtasidagi mutanosiblikni ta'minlovchi kompleks ta'lim va o'quv dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish.

Pedagogik yordam sportchilarning jismoniy va hissiy salomatligini qo'llab-quvvatlash uchun malakali pedagogik yordam, shu jumladan psixologik, tibbiy va pedagogik yordam ko'rsatish.

Mentor dasturlarini joriy etish, bunda tajribali murabbiy va o'qituvchilar ham sport, ham umumiy ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Akademik litseylarda yosh sportchilarning huquqiy himoyasi borasida aniq qoidalar va standartlarni ishlab chiqish hamda litseylarda sportchilarning salomatligi, xavfsizligi va tarbiyaviy faoliyatini tartibga soluvchi aniq qoidalar va standartlarni joriy etish.

Huquq va majburiyatlar bo'yicha sportchilarning sport va ta'lim muhitida o'z huquq va majburiyatlarini bilishlari uchun huquqiy ta'limga qaratilgan ta'lim dasturlarini kiritish.

Huquqiy yordamda sportchilarning huquqlari buzilgan hollarda maslahat va yordam ko'rsatadigan huquqiy yordam tizimini hamda pedagogik va huquqiy mexanizmlarning samarali tashkil etish.

Jarayonlar integratsiyasi, har tomonlama rivojlanishni ta'minlashda bir-birini to'ldirish uchun pedagogik va huquqiy mexanizmlarning o'zaro ta'siriga ko'maklashish.

Zamonaviy jamiyat jismoniy salomatlik va sportga alohida e'tibor beradi. Sportchilarning yangi avlodini tayyorlash uchun nafaqat jismoniy mahoratni rivojlantirishga, balki yosh sportchilarni huquqiy himoya qilishga xizmat qiluvchi pedagogik mexanizmni ishlab chiqish va takomillashtirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqolada biz pedagogik muammo va uni hal qilish yo'llarini izlashni ko'rib chiqamiz. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 3 maydagi "Ma'naviy–ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora–tadbirlar to'g'risida" PQ–4307–son hamda O'zbekiston

Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 31 dekabrda 1059-son “Uzluksiz ma’naviy tarbiya kontseptsiyasini tasdiqlash va uni amalga oshirish chora– tadbirlari to‘g‘risida”gi qaror larida takidlanganidek yosh sportchilar va ularning xususiyatlari yosh sportchilar faol jismoniy va psixologik rivojlanish davrida. Pedagogik mexanizm ularning yosh xususiyatlarini hisobga olishi, shuningdek, ta’lim va tarbiyaning to‘liq uyg‘unligini ta’minlashi kerak.

Huquqiy himoya yosh sportchilarning huquqiy himoyasini ta’minlash asosiy muammolardan biridir. Bu ularning ta’lim huquqlariga ham, musobaqalarda va mashg‘ulotlarda qatnashish bilan bog‘liq huquqlarga ham tegishli. Pedagogik mexanizm yosh sportchilarning huquq va manfaatlarini hurmat qilishni kafolatlaydigan aniq norma va qoidalarni o‘z ichiga olishi kerak.

O‘qituvchilarning roli nafaqat sport mahoratini, balki sportchilarning xarakteri va dunyoqarashini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Pedagogik mexanizmni takomillashtirish trener va o‘qituvchilarning malakasini oshirish, ularga pedagogik texnikani o‘rgatish, shuningdek, o‘qitish va tarbiyalashda axloqiy tamoyillarni shakllantirishni o‘z ichiga oladi.

Individual yondashuv har bir sportchi o‘ziga xos bo‘lib, pedagogik mexanizmni takomillashtirish har bir o‘quvchiga individual yondashishni talab qiladi. Bu har bir sportchining jismoniy, psixologik va ijtimoiy xususiyatlarini hisobga olishni o‘z ichiga oladi.

Texnologiyani rivojlantirish ta’lim va tarbiyada zamonaviy texnologiyalardan foydalanish pedagogik mexanizmni takomillashtirishning tobora muhim jihatiga aylanib bormoqda. Virtual mashg‘ulotlar, onlayn darslar va sportchilarning jismoniy holatini nazorat qilish tizimlarining joriy etilishi mashg‘ulotlar va mashg‘ulotlar sifatini sezilarli darajada oshirish imkonini beradi.

Yosh sportchilarni tarbiyalash va huquqiy himoya qilishning pedagogik mexanizmini takomillashtirish, yoshlarning salomatligini yaxshilash, barkamol avlodning jismoniy rivojlanishini ta’minlashda jismoniy tarbiya va sportning nazariy asoslarini o‘rgatish hamda amaliy mashqlarni bajartirish muhim vazifalardan biridir. Bu borada mamlakatimizda sportga bo‘lgan e’tibor va sport murabbiylarini tayyorlash masalasi eng asosiy ustuvor vazifalardan biriga aylandi. Chunki mahoratli sportchini tayyorlash, uning jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish, chinakam irodali va g‘alabaga bo‘lgan ishonchini oshirish bu birinchi navbatda murabbiy faoliyatiga, uning kasbiy mahoratiga bevosita bog‘liqdir.

Shu boisdan, har bir sport murabbiyi jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlarini tashkil etish va o‘tish maboynida haqiqiy murabbiy sifatida mashg‘ulotlarga kompleks yondashish tamoyillariga amal qilishi zarur. Didaktik nuqtai-

nazardan murabbiy va shug‘ullanuvchi bajarayotgan funksiyasiga yaqinroq munosabatda bo‘lish asosida, o‘quv-tarbiya jarayonidagi tamoyillarni to‘rtta guruhga ajratish mumkin: o‘qitish, rivojlanishni boshqarish, tarbiyalash va mashg‘ulotlarni tuzish.

Yosh sportchilarni tarbiyalash va huquqiy himoya qilishning pedagogik mexanizmini takomillashtirishda sport mashg‘ulotlarida yosh sportchilarga har bir mashq-harakat va topshiriqlarni yaxshi va to‘g‘ri o‘rgatish o‘ziga xos vosita va metodlar orqali amalga oshiriladi. Jismoniy tarbiya va sport mashg‘ulotlarida jarayonida vosita hamda metodlar ajralmas yaxlitlikda bo‘ladi. Asosan sportchilarning jismoniy mashqlarni to‘g‘ri bajarishlari uchun murabbiy turli xil vosita va metodlarni qo‘llaydi.

Monitoring qo‘llaniladigan usullarning samaradorligini muntazam ravishda baholaydigan va tuzatishlar kiritadigan monitoring va baholash tizimini ishlab chiqish.

Xulosa, akademik litseylarda o‘quvchi yoshlarning har tomonlama rivojlanishini ta‘minlashning uzviy bosqichidi ta‘lim va tarbiyaga kompleks yondashuv - bu yosh sportchilarning har tomonlama rivojlanishi uchun sharoit yaratishga qaratilgan innovatsion strategiya. Akademik litseylarda bu yondashuvning tatbiq etilishi nafaqat muvaffaqiyatli sportchilarning yangi avlodini, balki zamonaviy jamiyat chaqiriqlariga tayyor bilimli shaxslarni shakllantirishga xizmat qilmoqda. Yosh sportchilarni tayyorlash va huquqiy himoya qilishning pedagogik mexanizmini takomillashtirish kompleks yondashuvni talab qiluvchi dolzarb muammo hisoblanadi. Ta‘lim va tarbiyaning barcha jihatlarini hisobga olish, sportchilarning huquq va manfaatlarini hurmat qilish, shuningdek, zamonaviy texnologiyalarni faol joriy etish muhimdir.

Adabiyotlar:

1. Sh.Mirziyoev tomonidan 2020 yil 24 yanvardagi “O‘zbekiston Respublikasida jismoniy tarbiya va sportni yanada takomillashtirish va ommalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5924 sonli Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori, 13.02.2019 yildagi 118-son qarori
3. Mirzakulov Sh.A. Belbog‘li kurash nazariyasi va uslubiyati / Sh.A. Mirzakulov. – O‘quv qo‘llanma. – Toshkent. – 2013. – 149 b;
4. Nurshin J. M., Salomov R. S., Kerimov F. A. O‘zbek kurashi.-T. O‘zJTI, 1993.-231 b.
5. Mirziyoev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi [Matn] / Sh.M. Mirziyoev. - Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021. - 464 b. 223-6
6. Abdullaev A., Rasulov R., Xasanov A., Umumiy o‘rta va kasb-hunar ta‘limi tizimlarida jismoniy tarbiyada sinfdan tashqari ishlar. T.: 2009 y.
7. O‘rinboev N. “Barqaror taraqqiyot va sog‘lom turmush tarzi”. – Farg‘ona: “Jahon nashriyot”, 2007, 118-b.
8. Yunusova Yu.M. Teoriya i metodika fizicheskoy kultury. Tashkent. 2007.311s.
9. Shonazarov J.U. Professionalnoe stanovlenie, deyatelnost, navyki uchitelya: problemy i resheniya. Universum: psixologiya i obrazovanie. Nauchnyy jurnal. Vypusk: 2(104) g. Moskva. Fevral 2023.

РЕЗЮМЕ

Mazkur maqola ёsh sportchilarni tarbiyalash va huquqiy himoya qilishning pedagogik mexanizmini takomillashtirishga bag'ishlangan bo'lib, bunda akademik litseylarga alohida e'tibor qaratilgan. Akademik litseylar tarkibida sportchilarning huquqiy himoyasini ta'minlaydigan aniq qoidalar va standartlarni ishlab va ёsh sportchilarning muvozanatli rivojlanishi hamda muvaffaqiyatli ishlashi uchun sharoit yaratish maqsadida integratsiyalashgan o'quv dasturi, vaqtni boshqarish va psixologik ёrdam kabi samarali amaliётlariga urg'u beradi.

РЕЗЮМЕ

Данная статья посвящена совершенствованию педагогического механизма подготовки и правовой защиты юных спортсменов, при этом особое внимание уделяется академическим лицеям. В академических лицеях особое внимание уделяется таким эффективным практикам, как интегрированная учебная программа, тайм-менеджмент и психологическая поддержка, с целью разработки четких правил и стандартов, обеспечивающих правовую защиту спортсменов и создающих условия для сбалансированного развития и успешных выступлений юных спортсменов.

SUMMARY

This article is devoted to improving the pedagogical mechanism for the education and legal protection of young athletes with a special emphasis on academic lyceums. Academic lyceums emphasize effective practices such as an integrated curriculum, time management and psychological support, with the goal of developing clear rules and standards that provide legal protection for athletes and create conditions for the balanced development and successful performance of young athletes.